Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka
Janne Peljo

11.5.2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle
Julkisen talouden suunnitelma VNS 2/2022 vp; Venäläisestä energiasta irrottautuminen ja vihreän siirtymän nopeuttaminen valtiontaloudellisesta näkökulmasta.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi otsikkoaiheesta. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on perustavanlaatuisesti muokannut taloutemme toimintaympäristöä, ja erityisesti sen vaikutukset näkyvät energia- ja raaka-ainemarkkinoilla.

EK katsoo, että nykyisen geopoliittisen tilanteen luoma epävarmuus energiamarkkinoihin ja energiaturvallisuuteemme edellyttää riippuvuuden vähentämistä fossiilisista polttoaineista, ja **siirtymää kohti vähähiilisyyttä pitää vauhdittaa vastauksena kriisitilanteeseen**.

Hallituksen esittämät **panostukset vihreän siirtymän investointien luvituksen vauhdittamiseen sekä puhtaiden teknologioiden käyttöönoton tukemiseen auttavat vähentämään venäläisen fossiilienergian käyttöä sekä vauhdittavat vihreän siirtymän investointeja**, ja EK pitää näitä erityisen kannatettavina**. Päätösten toimeenpano viivytyksettä on ensiarvoisen tärkeää**, ja jatkossa on tarpeen tarttua etenkin investointiluvituksen rakenteisiin ja prosessien sujuvoittamiseen ympäristösääntelyn tasosta tinkimättä.

Koko kansantalouden tasolla on samaan aikaan tärkeää huomioida, että Suomen julkisen talouden krooninen heikkeneminen ikääntyvän väestön vuoksi jatkuu. **Julkisen talouden kestävyysvaje on yhä merkittävä, ja julkisen talouden pohjan vahvistamisesta pitkällä aikavälillä on syytä huolehtia.**

Talouden yleiskuva: Venäjän hyökkäys Ukrainaan aiheuttaa välttämättömiä menonlisäyksiä sekä riskejä talouskehitykselle, mutta voimistaa painetta rakenteellisille uudistuksille

Julkista taloutta jo 2010-luvulla heikentänyt väestön ikääntyminen sekä ikäsidonnaisten menojen kasvu tulee jatkumaan ja voimistumaan entisestään 2020-luvulla. Talous ei ole ehtinyt toipua koronakriisin menetyksistä, kun Venäjän hyökkäys Ukrainaan toi jälleen poikkeusolot koko Eurooppaan. Sodalla on merkittäviä taloudellisia vaikutuksia myös Suomeen, ja uudessa tilanteessa on päätetty tuntuvista menolisäyksistä

mm. maanpuolustukseen, kyberturvallisuuteen ja erilaisiin huoltovarmuustoimiin.

EK tukee tehtyjä päätöksiä, joilla pyritään varmistamaan Suomen pysyminen turvallisena maana kaikille suomalaisille ja Suomessa toimiville yrityksille. Päätetyt menolisäykset ovat tässä tilanteessa välttämättömiä ja tarpeellisia kriisitoimia.

Samalla on kuitenkin huolehdittava julkisen talouden pohjan vahvistamisesta pitkällä aikavälillä. Suomella on oltava myös taloudellista pelivaraa tulevissakin kriiseissä. Tarvitsemme rakenteellisia uudistuksia yhä voimakkaammin, ja heti tilanteen normalisoiduttua on myös palautettava julkisen talouden ohjausmekanismien uskottavuus.

Venäläisestä energiasta irrottautuminen ja vihreän siirtymän nopeuttaminen

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on perustavanlaatuisesti muokannut taloutemme toimintaympäristöä, ja erityisesti sen vaikutukset näkyvät energia- ja raaka-ainemarkkinoilla. Vaikutusten kestoa on tällä hetkellä vaikea arvioida, mutta **Suomessakin on syytä varautua skenaarioihin, joissa energian ja raaka-aineiden hinnat ja saatavuus poikkeavat huomattavasti tavanomaisesta**.

EK katsoo, että nykyisen **geopoliittisen tilanteen luoma epävarmuus energiamarkkinoihin ja energiaturvallisuuteemme edellyttää riippuvuuden vähentämistä fossiilisista polttoaineista, ja siirtymää kohti vähähiilisyyttä pitää vauhdittaa vastauksena kriisitilanteeseen**. Käytännössä tämä tarkoittaa Suomessa erityisesti merkittäviä investointeja päästöttömän sähkön tuotantoon, energiatehokkuuteen sekä fossiilisten polttoaineiden korvaamiseen liikenteessä, lämmityksessä ja teollisuudessa.

Suomessa tuleekin ensisijaisesti arvioida lämmityskautta 2022-2023 ajatellen välittömästi käyttöön otettavia nopeavaikutteisia toimia, joilla pystyttäisiin **lisäämään kotimaista energiantuotantoa ja tehostamaan energian käyttöä, niin että toimet samanaikaisesti edistävät ilmastotavoitteiden saavuttamista**. Samaan aikaan on tärkeää edistää pitkävaikutteisia rakennetoimia vihreän siirtymän vauhdittamiseksi.

Ukrainan kriisin merkittävä vaikutuskanava Suomen talouteen on vaikutus energiamarkkinoihin (hintaan ja saatavuuteen) ja sitä kautta inflaatioon. Venäjän merkitys fossiilisten polttoaineiden tuottajana Euroopalle on merkittävä, ja erityisesti venäläisen kaasun korvaaminen muilla toimittajilla tai muilla polttoaineilla on vaikeaa.

Suomen energiantuotannon rakenne on kuitenkin monipuolinen, ja venäläisen maakaasun osuus kokonaiskulutuksesta on maltillinen. Koko kansantalouden tasolla **kriisin vaikutukset Suomeen energiamarkkinoiden kautta sekä vaikutukset inflaatioon ovat todennäköisesti EU:n keskimääräistä pienemmät.**

Mikäli energian tuonti Venäjältä rajoittuu voimakkaammin kuin tämänhetkisillä pakotteilla, tilanne olisi kuitenkin ongelmallinen eräille kotimaisille teollisuudenaloille. Yksittäisillä yrityksillä on joissain tapauksissa hyvin rajallisesti teknisiä mahdollisuuksia korvata maakaasua ainakaan nopealla aikavälillä. Tämän vuoksi ratkaisut kaasun saatavuuden turvaamiseksi LNG-tuonnilla sekä 7.4.2022 tehdyt muut huoltovarmuusratkaisut ovat erittäin tärkeitä, jotta tuotannon jatkuvuus ja kotimaiset työpaikat voidaan turvata.

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023—2026 sisältää monia kiitettäviä ja kannatettavia panostuksia, jotka auttavat Suomea samanaikaisesti vastaamaan käsillä olevaan energiakriisiin sekä vauhdittavat vihreää siirtymää pidemmälläkin aikavälillä. Hallitus ansaitseekin kiitosta päätetyistä merkittävistä vihreän siirtymän toimista osana Suomen kestävän kasvun ohjelmaa sekä Venäjän hyökkäyssodan aloituksen jälkeen linjatun poikkeuslausekkeen puitteissa. Energiaomavaraisuuden ja huoltovarmuuden vahvistamiseksi on päätetty toimenpidekokonaisuudesta, jonka tavoitteena on nopeuttaa merkittävällä tavalla irtautumista fossiilisesta energiasta sekä tukea uuden teknologian käyttöönottoa. Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyy myös vihreän siirtymän investointien vauhdittamiseksi lisäyksiä lupa- ja muihin hallinnollisiin menettelyihin ja digitalisaatioon.

Suomessa vihreä siirtymä on hyvässä vauhdissa, mutta lupakäsittelyjen hitaus ja raskas byrokratia ovat muodostuneet vakavaksi investointilukoksi. Vihreä siirtymä edellyttää ennennäkemättömän laajamittaisia investointeja yksityiseltä sektorilta. OECD totesi maaraportissaan 2021 Suomen jäävän raskaan sääntelyn ja kankeiden lupaprosessien takia jälkeen niin muita Pohjoismaita kuin Baltiaa ulkomaisten investointien houkuttelussa.

Investoinnit liikkeelle luvitusta vauhdittamalla

Julkisen talouden suunnitelmassa on osoitettu vihreän siirtymän investointien vauhdittamiseksi vuosille 2023-2026 yhteensä 36,8 milj. euroa lisäyksiä lupa- ja muihin hallinnollisiin menettelyihin ja digitalisaatioon. Nämä panostukset ovat erittäin kannatettavia, sillä luvituksen hitaus on yksi keskeisistä pullonkauloista vihreän siirtymän investoinneille ja ympäristö- ja vesiasioiden muutoksenhakukäsittelyt ovat ruuhkautuneet etenkin Vaasan hallinto-oikeudessa.

Hallitus on myös päättänyt, että vihreän siirtymän investointien vauhdittamiseksi valmistellaan niitä koskeva määräaikainen etusija lupakäsittelyssä. Tavoitteeksi asetetaan, että etusijalla olevien investointien lupakäsittelyn enimmäiskesto lupaviranomaisessa on 12 kuukautta. Yhteydenpitoa ja tiedonvaihtoa viranomaisten kesken tiivistetään lainsäädännön muutoksilla.

Esitetyt panostukset suuntaavat sujuvoittavia toimia kriittisiin lupaprosessien kohtiin: lupakäsittelyyn aluehallintoviranomaisessa, sähköiseen asiointiin, viranomaisten välisen yhteistyön parantamiseen sekä muutoksenhakuun. EK kuitenkin huomauttaa, että toimeenpanovaihe on ratkaisevassa asemassa esitettyjen panostusten konkreettisen vaikutusten arvioimiseksi. Hallitus päätti jo puoliväliriihessä Suomeen suuntautuvien suurten ja strategisesti merkittävien investointien edistämiseksi luotavasta kiihdytyskaistasta, jonka toimeenpano on ontunut. Vihreän siirtymän investointien määräaikainen etusija lupakäsittelyssä toivottavasti korjaa tätä tilannetta.

Hallituksen tavoitteet ovat lämpimästi kannatettavia. Onnistumisen ratkaisee kuitenkin viivytyksetön toimeenpano, mihin on syytä kiinnittää erityistä huomiota. Jatkossa on myös pureuduttava investointiluvituksen rakenteisiin ja prosesseihin, jotta vihreän siirtymän investoinnit saadaan etenemään riittävällä nopeudella ja Suomi näyttäytyy houkuttelevana investointiympäristönä.

Energiatuet sekä vetytalouden ja akkuteollisuuden panostukset vauhdittamaan puhtaiden teknologioiden käyttöönottoa

EK pitää erinomaisena, että hallitus nopeuttaa julkisen talouden suunnitelmassa esitetyillä panostuksilla Suomen irtaantumista venäläisestä fossiilienergiasta ja tukee puhtaiden teknologioiden käyttöönottoa. Esitetyt lisäpanostukset energiatukeen sekä vetyinvestointien ja akkuteollisuuden vauhdittamiseen ovat tärkeitä ja vahvasti kannatettavia.

Parlamentaarisesti on linjattu myös tutkimus- ja kehitysmenojen (ns. T&K-menojen) BKT-suhteen nostamisesta 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Tätä EK pitää tärkeänä niin vihreän siirtymän kuin yleisen talous- ja kilpailukykykehityksen kannalta, ja tähän liittyvät valtion T&K-panostusten korotukset sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan verovähennys ovat tärkeitä toimia.

Suomen oma vihreä siirtymä perustuu yhteiskunnan laajamittaiseen sähköistämiseen, ja siksi teollisuuden ja palvelujen sähköistymistä tulee nopeuttaa myös verotuksellisin keinoin. Hallituksen esittämää 150 miljoonan euron maksukattoa energiaintensiivisen teollisuuden sähköistämistuelle EK pitää tavoitteen vastaisena, ja katsoo että se tulisi poistaa. Lisäksi EK toteaa, että palveluyritysten sähköistymiskehitystä parantaisi sähköveron lasku asteittain kohti EU:n minimitasoa.

Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka
Janne Peljo

11.5.2022

Vihreä siirtymä liikenteessä ja taakanjakosektorilla

Venäjän hyökkäys Ukrainaan näkyy erityisesti energiamarkkinoilla, kun toimijoiden omaehtoisten päätösten sekä pakotteiden kautta fossiilisten energiatuotteiden hinnat ovat nousseet voimakkaasti. Tähän vastaamiseksi Suomessa tulisi vauhdittaa päästöttömän liikenteen ja liikenteen energiatehokkuuden investointeja, ja julkisen talouden suunnitelmassa esitetyt hankintatuet vähäpäästöisille ajoneuvoille (täyssähköautot sekä sähkö- ja kaasukäyttöiset paketti- ja kuorma-autot) ovat omiaan vauhdittamaan investointeja. Erityisesti EK kannattaa suunnitelmassa esitettyjä tukia julkisen ja yksityisen latausinfran investointeihin.

Hallituksen päätöksellä leikata väliaikaisesti biopolttoaineiden jakeluvelvoitetta on päästöjä merkittävästi lisäävä vaikutus ja se antaa negatiivisen signaalin investointivarmuudesta ja politiikan johdonmukaisuudesta. Sen kustannusvaikutuksiin lyhyellä aikavälillä liittyy merkittävää epävarmuutta, mutta vastaavien päästövähennysten saavuttaminen tulevaisuudessa saattaa aiheuttaa merkittävästi suurempia kustannuksia. Julkisen talouden suunnitelmaan sillä on energiaverotuottoa kasvattava vaikutus vuosina 2023-2024, mutta mikäli hallituksen päätöksen mukaisesti väliaikaisen vuosilta 2022-2023 toteutumatta jäävät päästövähennykset katetaan nopeuttamalla jakeluvelvoitteen korotuksia lainsäädännössä, on syytä olettaa että tämä vastaavasti laskee energiaverotuottoa tulevaisuudessa.

Julkisen talouden suunnitelmassa osoitetaan lisävaroja avustuksiin asuinrakennusten öljy- ja kaasulämmityksestä luopumiseksi ja kaukolämpöön liittymiseksi sekä avustusten käsittelyyn ELY-keskuksille. Näitä EK pitää hyvinä ja tarpeellisina panostuksina, jotka osaltaan nopeuttavat fossiilisten polttoaineiden käytön vähentymistä rakennusten erillislämmityksessä.

Lisäksi suunnitelmassa esitetään tukia päästövähennysten ja fossiilisten tuotantopanosten käytön vähentämisen vauhdittamiseksi maataloussektorilla. Kosteikkoviljelyn tukemista sekä biokaasun tuotantoa ja käyttöä vauhdittavia investointitukia EK pitää kannatettavina.

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Janne Peljo
Johtava asiantuntija